

РОЛЬ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ У РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Проблема підтримки та підвищення рівня конкурентоспроможності хоча не досить новою, та найменш досліджена у сучасній українській науковій літературі. Це пов'язано з тим, що економіка країни тільки розбудовується як ринково орієнтована, а регіони країни не мають такого рівня економічної самостійності, який притаманний проміжним адміністративно-територіальним утворенням розвинених країн Європи.

Ключові слова: конкурентоспроможність, інновація, інвестиція, ринок, технологія, виробництво, продукція, регіон, підприємство, технопарки, технополіси, інтеграція, глобалізація.

The problem of supporting and increasing of level of competitiveness although is not new, and the least investigated enough in modern Ukrainian scientific literature. It is related with that the economy of country reforms only as a market oriented, and the regions of country have not such level of economic independence, which inherent intermediate administrative-territorial formation of the developed countries of Europe.

Key words: competitiveness, innovation, investment, market, technology, production, products, region, enterprise, teknoparks, tekhnopolises, integration, globalization.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності тісно пов'язаний з проблемою конкурентоспроможності української продукції, особливо промислової, на світовому ринку, а також з реконструкцією та технічним

¹ Кандидат наук, доцент, завідувач кафедри Запорізького національного технічного університету

переозброєнням основних галузей та потенціалу економіки країни. Тут важливими є ситуація з капітальними вкладеннями пов'язаних з інвестиційним кліматом у країні. Структура можливих інвестицій така, що в скоріше можна розрахувати на них ззовні, ніж на самоінвестеційні процеси, але й в невеликому об'ємі, що пов'язано з розгортанням фінансової кризи у всьому світі.

Експортна орієнтація економіки і лібералізація зовнішньоекономічної діяльності, як одна із задач зовнішньоекономічної політики України, вимагає визначення існуючих і потенційних конкурентних переваг українських товаровиробників, а також факторів, що їх формують, і механізми реалізації цих переваг.

Конкурентоспроможність виступає як важіль і засіб конкуренції і є з одного боку категорією суспільного розвитку, що виявляється в суперництві об'єктів для досягнення визначених цілей, а з другого – техніко-економічною категорією, яка оцінюється технічними і економічними показниками і умовами.

До технічних можна віднести – якість промислової продукції, у тому числі надійність, ергономічність, ремонтоздібність, екологічність, дизайн, безпека, умови передпродажного і після продажного обслуговування тощо.

До економічних – рейтинг (престижність) промислової продукції у внутрішній і зовнішній конкуренції на основі сумлінної інформації і реклами, патентна чистота, попит, витрати виробництва, ефективність використання основного капіталу, умови платежів і постачань, інноваційно-інвестиційних процесів, фактори вибору ринку і технології маркетингового просування продукції на ринок, вартість експорту, рівень митних тарифів, прибуток і інше.

У високорозвинених країнах необхідність підтримки значної конкурентоспроможності викликала до життя новий тип господарського розвитку, при якому відносна рівновага галузевих і технологічних структур перемінилася постійними, динамічно послідовними перебудовами

структури господарства [1]. Варто взяти до уваги істотне скорочення життєвого циклу продуктів і технологій. Це робиться з розвинутими країнами свідомо: ледве застарілу технологію передають в інші, а в себе розвивають нову. Тим самим забезпечується лідерство. У цих умовах дарма сподіватися, що за допомогою іноземного капіталу країна може зайняти чільне місце на світовому ринку. У кращому випадку перетвориться в більш-менш сити країну з розвинутими традиційним виробництвами.

Для прориву на зовнішні ринки необхідний постійний науковий пошук зі створення нових товарів і послуг, та й сам науковий продукт має величезне значення як товар. Українська наука нагромадила високі досягнення, у її «портфелі» є ряд готових до реалізації унікальних технологій. Сьогодні необхідна відповідно розвита інфраструктура, а саме – підготовка висококласних науково-інженерних кадрів, розвита інформатика і її інтегрування у світовий інформаційний простір, створення обмеженого кола державних наукових установ, які б досить фінансувалися державою (інші повинні носити приватний характер) і були національними центрами по фундаментальним дослідженням і т.д. В остаточному підсумку, потрібно виробити державну стратегію у відношенні розвитку науки.

Зовнішні фактори конкурентоспроможності, а за більшим рахунком і економічної безпеки, всіх сфер людської діяльності – торгівлі, кредитування, інвестування, трудової міграції, і внутрішніх факторів конкурентоспроможності є людські ресурси підприємства – їх вартість.

Ефективне керування людськими ресурсами зараз є одним із критичних факторів економічного успіху для західних фірм. Люди на підприємстві – те, що повинне, у відрізняти підприємство від його конкурентів. Якість продукції залежить від того, хто і як виробляє її, яке відносини до роботи й свого підприємства формується в працівників.

Внаслідок швидких змін у навколишнім середовищі перед промисловими підприємствами відкриваються більші небезпеки, які

пов'язані з міжнародною конкуренцією, масштабним проникненням товарів на українські ринки й швидко міняючимися потребами споживачів.

Освоєння новітніх технологій вимагає не тільки високоорганізованої системи підготовки і кваліфікованих кадрів, але і значних вкладень у розвиток так званих «допоміжних» виробництв (і в тому числі – різних послуг, від яких залежить ефективність використання сучасної техніки), а також виробничої, ринкової й інформаційної інфраструктур. Це реальний для країни шлях до світового співтовариства через підйом рівня конкурентоспроможності її економіки. Наука виступає головною силою, що створює, по термінології М. Портера, розвинуті придбані фактори конкурентної переваги, що мають вирішальне значення в конкурентній боротьбі. Про це переконливо свідчить досвід Японії, Італії, Тайваню, Південної Кореї й інших країн.

Конкурентоспроможність національної економіки – це вирішальний критерій, якому необхідно приймати в увагу при рішенні проблем лібералізації зовнішньоекономічної діяльності і рівня відкритості економіки, що є наріжним каменем у фундаменті зовнішньої політики.

На сучасному етапі науково-технічного розвитку, що є головним чинником росту конкурентоспроможності, до виробництва ставляться нові, набагато більш тверді вимоги. Насамперед, це стосується якісних характеристик трудових ресурсів – дисципліни, кваліфікації, відносини до праці, організації і керування виробництвом (сучасного менеджменту) [2].

Одним із факторів, що не дозволяють створити належні умови для росту конкурентоспроможності промислової вітчизняної продукції, виступають практична відсутність конкуренції на внутрішньому ринку, його незначна ємність і патологічна невимогливість споживачів. Підприємства не можуть робити конкурентоспроможну продукцію для зовнішніх ринків, якщо вона низької якості на внутрішньому. Інакше кажучи, конкуренція на зовнішньому ринку є її продовженням на

внутрішньому. Країни, що сьогодні є лідерами на світовому ринку, в історичній ретроспективі завжди відштовхувалися від внутрішнього попиту: їхня експансія йшла через його насичення.

Вирішення проблеми підвищення рівня конкурентоспроможності продукції українських промислових підприємств безперечно вимагає рішення комплексу техніко-організаційних питань. Разом з тим, ця проблема має і важливий методичний аспект. Сутність його полягає в тому, що підвищення рівня конкурентоспроможності промислових товарів істотно ускладнюється через недостатність сьогодні конкретних, відносно простих і зручних для практичного використання методик оцінки конкурентоспроможності. Тому це питання сьогодні потребує свого вирішення.

Формування конкурентоспроможної економічної структури суспільств потребує мобілізації всіх національних ресурсів, абсолютного використання національних переваг. Однак поза увагою не можуть залишатись інвестиційні джерела, які перебувають за межами країни і котрі здатні посилити темпи її економічного зростання. Враховуючи відставання української економіки за більшістю показників, Україні дуже потрібен іноземний капітал, який може привнести нові для нашої держави технологічні та сучасні методи управління і допоможе розвитку вітчизняних інвестицій. Досвід багатьох країн, що розвиваються, свідчить про інвестиційний бум у економіці починається з приходом іноземного капіталу. Для окремих національних економік саме масштабна міжнародна інвестиційна діяльність визначає базові довгострокові основи високо інтегрованого економічного розвитку.

У зв'язку з продовженням нестабільності в економічному стані України багато ведучих економістів пов'язують майбутнє нашої держави з залученням в широких масштабах в українську економіку іноземних інвестицій, які сьогодні є інгредієнтом економічного розвитку країни.

Для розвитку виробництва високотехнічної, наукомісткої продукції та реалізації її на світовому ринку Україна потребує інвестицій у науково-дослідницьку, дослідно-конструкторську галузь та сучасні технології, які грішать великою енергоматеріало- та трудомісткістю продукції.

Залученню інвестиційних коштів повинно передувати розвиток зв'язків, які будуть давати віддачу вже у близький перспективі. Нарощуючи власний промисловий та експортний потенціал, доводячи його до світового рівня можна буде реальніше сподіватися на тіснішу інтеграцію з ЄС.

Сьогодні центр ваги економічних реформ перенесений в регіони, тому й сам розвиток зовнішньоекономічних зв'язків України майже в усьому залежить від ділової активності на місцях. Саме на місцевому рівні можна ретельніше дослідити передумови, впровадити та проконтролювати державну підтримку мікроекономічного суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності. Якщо вдатися до історії розвитку країн, то й повоєнні Японія і Німеччина, й Швеція розвивалися саме регіонально. Регіонам було надано економічної самостійності, самостійність у прийнятті рішень. Завжди легше розглянути й вирішити питання на місці, де можна конкретно поглянути на стан справ, ніж вирішувати справи з центру, державним службовцем, який й не бачив того чи іншого підприємства, не знайомий зі специфікою ведення бізнесу у цьому регіоні [3].

Головною одиницею формування та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків є підприємство. З боку регіону потрібна всіляка підтримка та залучення підприємств до міжнародного поділу праці. Як вже говорилось вище, спочатку треба переглянути налагоджені у минулому зв'язки між підприємствами, містами, регіонами під кутом визначення їхньої ефективності. Має сенс повернути колишній інститут побратимства, який базувався на встановленні побратимських зв'язків українських та зарубіжних одиниць починаючи з рівня трудових

колективів підприємств, профспілок, продовжуючи містами-побратимами та областями-побратимами. Не політизувати чи ідеологізувати ці зв'язки, а головну увагу приділити економічному співробітництву, розвитку соціальної інфраструктури, питанням соціального захисту населення, особливо малозабезпечених прошарків, пенсіонерів та молоді, забезпеченню зайнятості працездатного населення і створенню нових робочих місць тощо. Подібні зв'язки є справжньою народною дипломатією та не потребують жодних державних домовленостей та об'яв національних програм, концепцій тощо. На цьому етапі теж необхідне проведення дослідження та теоретичного обґрунтування методики оцінки ефективності зовнішньоекономічних зв'язків між підприємствами, містами, областями. Причому цей показник повинен бути інтегрованим, що включає до себе як економічну, соціальну так і політичну вигоду.

Нині у більшості областей України вже створені чи перебувають у процесі становлення досить міцні фінансово-промислові комплекси, які мають безпосереднє відношення до регіональних владних структур. Вони включають в себе, зазвичай, виробничі підприємства, як правило, з потужною матеріально-технічною базою, банківські установи, торговельну мережу тощо. Лише вони, при належній організації їх діяльності, могли б стати основою формування тих транснаціональних корпорацій, які зможуть зробити прорив на зовнішні ринки. Але для цього слід спрямувати їх розвиток у потрібне русло.

Значну роль у становленні та розвитку регіональних фінансово-промислових груп можуть відігравати технопарки і технополіси. Але вони в Україні перебувають лише на стадії заснування. І причиною цього є недостатнє усвідомлення регіональними органами влади, їх ролі у зміцненні економічного, науково-технічного потенціалу території, розширенні її експортних можливостей. Але світовий досвід показує, що так звані регіональні науково-технологічні парки чи центри (РНТЦ)

створюють для регіону багато переваг. З появою РНТЦ у регіоні активізується ділове життя, відкриваються нові можливості у плануванні та координації регіональної інноваційної політики, поліпшуються умови для обміну науково-технічною інформацією та передовими технологіями, якість соціального середовища, підвищується освітній та інтелектуальний рівень населення, виховується нове покоління вчених, які добре орієнтуються у проблемах бізнесу та реальних потребах виробництва. Для підприємств регіону розширюються можливості використання прогресивних екологічно чистих технологій, підвищення рівня конкурентоспроможності продукції.

Тому, на наш погляд, у регіонах доцільно було б інтенсифікувати процеси створення РНТЦ, зорієнтувавши їх діяльність на продукування та впровадження новацій, які б забезпечували інноваційну підтримку підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників і технологічний прорив регіону на зовнішні ринки. Адже лише регіональний фінансово-промисловий комплекс має задавати напрямок загального розвитку території. І в основі цього розвитку мають бути технологічні інновації. Причому перспективні новинки могли б також лягти в основу стратегії розвитку малих та середніх фірм, що входять у регіональний фінансово-промисловий комплекс і займаються його обслуговуванням.

Подібний Центр може бути створений на базі регіонального управління зовнішньоекономічних зв'язків. Центр передусім буде надавати підприємствам послуги по проведенню маркетингових досліджень та інформаційного обслуговування, забезпечувати підготовку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, проводити теоретичні пошуки щодо визначення порівняльних та конкурентних переваг регіону, складати концепцію розвитку зовнішньоекономічних зв'язків регіону, з якої далі буде складатися концепція зовнішньоекономічної політики держави, й впроваджувати її в життя.

Отже, на прикладі окремого регіону можна побачити, що Україна має досить значний експортний потенціал, але для його реалізації потрібно здійснити певні організаційні перетворення, серед яких, на наш погляд, найефективнішим було б створення регіональних центрів, орієнтованих на експорт і науково-технологічних центрів, які б, підвищуючи технологічний рівень виробництва, цим сприяли зростанню конкурентоспроможності вітчизняних товарів. Перенесення центру економічних реформ до регіонів дає відмінну можливість розпочати пошук та використання конкурентних переваг кожного окремого регіону на світовому просторі, й зокрема на європейському рівні. Для цього теж необхідне проведення ретельного наукового дослідження з метою розроблення методики визначення конкурентних та порівняльних переваг регіону.

Стратегічною метою української зовнішньоекономічної політики є активне залучення країни в міжнародні інтеграційні процеси. Однак реалізація цього завдання вимагає концентрації значних інтелектуальних, матеріальних, фінансових і природних ресурсів для розвитку стратегічних, «проривних» технологій як основних факторів конкурентоздатності у світовому співтоваристві.

Список використаної літератури:

1. Зайцева Л. М. Регіональна система управління експорту / Л. М. Зайцева // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 67
2. Шмігельська З. Н. Аналіз ролі інновацій в забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняної економіки / З. Н. Шмігельська // Регіональна економіка. – 2006. – № 4 – С. 260
3. Булатова О. В. Регіональна складова глобальних інтеграційних процесів: монографія / Олена Валеріївна Булатова. – Донецьк: ДонНУ, 2012. – С. 45-56.

